

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

„Az Ur feltámadott.“

Üres sirbolton megtört fénysugar; gyász-éjszakában kigyúlt remény-csillag tették boldoggá a kegyes lelkeket közel két évezreddel ezelőtt, midőn hangzott az ajkáról az öröm szava: „Az Ur feltámadott!“ . . .

Miként a hajnal bibora megaranyozza az ég kárpitját, a szivekben felragyogott az öröm tiszta fénye, midőn megcsendült a szó: „Jézus él, mi is élünk!“ . . .

Alig három nappal korábban: „Le ment a nap, de csillagok nem jöttek.“ . . . Megrepedezett az égnek kárpitja s „ezt még a nap sem állhatta, elsötétült ábrázata“ . . . midőn keresztalál kinjait szenvedte, ki az emberiséget a kárhozattól megmentette . . . S ime „a hétnek első napján“ feltört a koporsó zára, hangzott a válasz a Jézust sirban keresők szavára: „Mit keresitek a holtak között az élőt, nincsen Ő itt, feltámadott!“ . . .

Midőn e csudás esemény emléke lelkünkben fölmerül: „Ez husvét ünnepében, dicsérjük Istent szívvel, ki értünk meghalt fiát feltámasztotta testben!“ . . .

Remény és kétség váltakozott volt a szivekben, midőn „elvégeztetett minden.“ . . . A szivettépő fájdalom sötét fátyola borult a jövő képe fölé . . . A tanítványok megremegtek a gondolatra, hogy nem zendül feljök többé a Mester biztató szava . . . De elmúlt a csillagtalan sötét éj, midőn az első húsvét reggelén felragyogott az új élet tündöklő napja s a drága kenetet vivő asszonyok „találák a követ, hogy elvétetett volna a koporsóról és bémenvén nem találák az Ur Jézusnak testét.“ . . .

Hogy minő lehetett a Jézushoz hű szivek öröme a feltámadás napján, arról némi fogalommal bírhatnak azok, kik szeretteik betegágyánál virrasztva hullatták egykor a fájdalom könyeseppjeit s midőn a remény utolsó szálai is már foszladoztak, a visszatérő élet mosolya ült a halovány arcra, hogy öröme változzék a szerető szivek gyötrő bánata . . .

Szóljatok ti gyászba öltözött özvegyek, kik zokogva kísértékek sirba hitveseteket, kinek emlékezete áldásban maradt közöttetek; beszéljétek szüle nélkül maradt árvák, kiknek „nincsenki a ki mondaná: szeretlek gyermekem!“ s kiknek nap és éjszaka csak újabb fájdalom, keserűség hozója; tegyetek tanúságot vérzöszivű szülők, kik gyermekeitek koporsójára hullattátok a bú harmatát s viselitek szivetekben a vesztés égető fájdalmát . . . Oh mondjátok meg, minő örömet hozna tinektek, ha egyszerre csak feltámadna, egészségben, épen, közöttetek megjelenne megsiratott, szívből gyászolt kedvesetek! ? . . .

Méltán örültek és örvendeztek azért a Jézust szerető szivek, midőn feltámadt koporsójából az, ki szerzett minékünk örökéletet, váltságot, boldogságot, idvességet.

Zendüljön azért ajkunkon az ének: „Örvendezzettek egek, ti is földi seregek; mindnyájan vigadjatok, hálaára buzduljatok, mert Urunk feltámadott s nekünk életet adott.“

Ámde mert „nem mindenek a kik mondják Uram, uram, mennek be a mennyeknek országába, hanem a kik félik az Urat s cselekeszik a menyei Atyának akaratát,“ ne elégedjünk meg azzal, hogy csak a Jézus feltámadása feletti öröm dobogtassa meg sziveinket, hanem támadjunk fel mi is a szent és kegyes életre, hogy „éljünk többé nem mi magunk, hanem a Krisztus éljen mi bennünk és mi is ő általa.“ . . .

Nemcsak Jézusnak voltak ellenségei e földön, kik halálra keresték és vitték őt, de miénk, erőtlenségünknek örökös harc és küzdelem osztályrészünk e földi életben, mert az erény virága a bűn szúrós tövisei között terem s kísértések táborával szemben kell csatát nyernünk, hogy Istennek tetsző legyen a mi életünk, hogy el ne essünk a botránkozás köveiben, hogy pályánkat megfuthassuk hiven . . .

Nemcsak az első Nagypénteken vetének sorsot Krisztus palástjára, de ma is próbára van téve hitünk, Krisztus iránti szeretetünk . . . A gonosz szellem ma is táborát jár körülöttünk, leselkedve, hogy kit ejthet meg közülünk . . . Szunyadó hitélet, megtántorodás, a pénznek szerelme, a földiekhez felettébb ragaszkodás, a vétkeknek egész légiója ellenünk eselt vetni nem szűnik meg soha s éber figyelem, hit erős páncéla, reménység sziklavára, szeretet égi lángja szükséges, hogy Isten segédelmével legyőzhessük a velünk harcra kelt ellenséget s viruljon szívünk kertjében hervadatlanul a hit-hűség szép virága, hogy „lelkünkben kárt ne valljunk.“ . . .

Örökélet, halhatatlanság ama lelki kincs, melyet szerzett számunkra az idvesség fejedelme, áldott Jézusunk, mert az ő feltámadása a mi örökéletünk záloga.

E szent örökség elnyerésére törekedjünk szívvel, lélekkel.

E földön „csak bujdosók és jövevények

vagyunk,“ a mennyei Atyát színről-szinre látni a mi hivatásunk.

„Eljön az idő, midőn mindenkinek, kik a koporsóban vannak, meghallják az Isten fiának szavát,“ munkáljuk azért lelkünk igaz javát.

Ha így cselekszünk, akkor Isten kegyelme megadja miénknek az idvesség örömét s a feltámadás napja boldogság sugarait ragyogtatja majd üres koporsónk felett, midőn megelevenült poraink egyesülnek lelkünkkel, hogy mind az, ki „hü volt a kevesen többre bizassék“ azután . . .

Ragyogj husvéti örömnappal enyhe sűgárözöne tiszta fényvel lelkünk egén, hogy felmelegedjék téled gazdag és szegény; hogy a vétek sötét sirja felett az erény nyerjen diadalt, örök életet! . . .

„Ég vár a föld gyermekére, örökélet az erényre, e husvéti ünnepekben örvendjünk e boldog hitben!“

Ez örömünk legyen örökkétartó, útmutatónk, példányképünk a feltámadott Jézus, hogy érette nyerjünk kegyelmet, idvességet. *Dombi Lajos.*

Az ember ereje és az Isten erőtlensége.

Nagypéntek és Husvét.

Irta: *Nagy István*, kémeri ref. lelkész.

Micsoda nap! Micsoda történet! Az a Nagypéntek napja, Nagypéntek története! . . . Igazi dráma, a legnagyobb méretű, a mit valaha megírtak, a mi nem lázas emberi agyban fogamzott meg, hanem maga a teljes emberi

TÁRCA.

A régi debreceni polgárság áldozatkészsége.

Rövid áttekintés a debreceniek végrendeletbeli jótévi adományai felett 1580—1790.

(Folytatás.)

Az 1716. okt. 26-án kelt végrendelet különféle kegyes célokra kijelölt pénzbeli hagyományainak összege közel kilenc és fél ezer frtra megy, a mi abban az időben nagyon sok pénz volt s annak előtte ilyen hagyománynak párját városunk történelmében nem találjuk. Az aggastyán „háládatossága és buzgósága bizonyosságául, Istennek, ő Felségének szent tiszteletének előmozdítására“ hat ezer forintot kívánt fordíttatni a kistemplom megújítására vagy építtetésére. Ezen kívül ugyancsak a kistemplom épületére vagy szükségére hagyta a mai Podmaniczky ház udvarának egy részét a rajta lévő piac-utcai két nagyobb kalmár boltnak, a kistemplom felől eső kisebb kamarának és terhes háznak

esztendőnként való jövedelmével együtt.“ Ötszáz forintot hagyott a szent bibliának már akkor munkában levő kinyomatására, és ezernyolcszázhuszat a kollegiumnak, professoroknak, deákoknak. Tekintélyes vagyonából tisztességesen maradt második feleségének Mészáros Anna asszonynak, aki azonkívül, hogy a legatúmokat mindjárt férje halála után 1717. márc. 22-én részint készpénzül, részint biztos adólevelekben a tanácsnál lefizette, 1719-ben kelt saját végrendelete által — férje óhajlásához képezt is — dicséretes módon öregbítette annak kegyes hagyományait. Báthori Szabó András uram még halála előtt kielégítette első feleségéről Szücs Annáról való attyafiait, Kőrösi Borbély Máriát, Lenth Jánosné és Kőrösi Borbély Jánost, ami érdemes nyugalmazott polgármesterünknek és most is buzgó egyházi főgondnokunknak Simonffy Imrénének szép anyai részről való őseit. Ezért nyilatkozott háládatosan száz esztendő múltán, 1816-ban a debreceni egyháztanács így: „Simonffy Sámuel (akkori főkurátor, majd főbíró) elei példa nélkül való adakozásokat tettek. Az ugynevezett kistemplom ezen ekklesia nagy részint az ő boldog emlékezetű elei adakozásának köszönheti.“ Mert főként Báthori Szabó And-

* Ez értékes sarok házban levő részeket a városi tanács 1750-ben 1656 m. forinton adta el Simonffy Istvánnak.

élet. Benne a megrázó félelmes cselekmények szédítő rohanásban egymásra tolnak. Benne az ember a maga valóságában jelenik meg, a mint lelkileg pörére vetkezik, magát megmezteleníti; az ember, a mikor előli magában az istenit, a mikor csak az állat marad, az él benne tomboló, őrzöngő dühével, a melyet mindig előkerülni látunk, a mikor az ember az erős, — az *erőtelen*, a láthatatlan Istennel száll harcba, az ember az ő vérszopó kegyetlenségével, mely kacagva táncol az eltaposott gyébbnek roncs testén, összetört lelke fájdalomán; az ember, a ki nyomorultul összezsik, megsemmisül, hogy a szenvedélyek magasáról egy szempillantás alatt porba hulljon, csuszva-mászva egy nem hitt, egy tagadott felsőbb erő megemésztő fénye előtt, a mint az előtte megjelenik. Itt áll a nagypénteki történetben az ember minden alacsony indulatával, a mi csak az emberben lakozik, a minek a láttán undorodhatik meg egy Petőfi ilyen kitörésig: „Megvetésem és utálatomnak hitvány tárgya, ember a neved.“

Az evangéliumok egyszerű előadásában is iszonyu drámai erővel kapja meg a lelket a Nagypéntek; hiszen cselekménye nem *élethü*, hanem élet; szereplői nem színészek, hanem valósággal cselekvő személyek; a szenvedélyek, indulatok nem visszaadottak, hanem eredetiek.

És micsoda személyek, micsoda indulatok ezek, a mint ott tolonganak, hullámanak rajongva egy alak körül, mely központja az ese-

ményeknek, mely ott áll közepette a tajtékozó düh ostromának, nyugódtan isteni fenséggel, az igazság méltóságával, melynek ledöntésére a Sátánnak egész felkorbácsolt tömege indult meg.

Láttatok-é már emberek, mikor a szolgál, a bérenc az ő hatalmas ura, gazdája kegyét keresve, durva lelkével támadja, veri az ártatlant, a ki benső értékével, szelleme nagyságával, lelke fenségével messze felette áll nemcsak a szolgának, de urának is, testileg pedig hatalmukban van! ? . . . Láttatok-e már olyat, a miről János tudósít 18. r. 19—22. v.-ben! ? „A fő pap megkérde Jézust az ő tanítványai és tudománya felől. Felele Jézus: Én nyilván szóltam e világnak; mindenkor tanítottam a zsinagógában és a templomban, a hova gyűlnék mindenfelől a zsidók és titkon semmit sem szólottam. Mit kérdesz engemet? Kérdezd meg azokat, a kik hallották, a mit nekik szóltam; imé ezek tudják, mit szóltam én. Ezeket mikor ő mondotta volna, egy a szolgák közül Jézust arcul csapá, mondván: így felelsz-é a főpaprak! ?“ Ilyet én láttam nem egyet. Egy názáreti mér így felelni egy főpaprak! ? . . . Ej! Hogy az a názáreti a Jézus, a világ bűnének a hordozója, szenvedéseinek megtestesülése, az elképzelhetetlen könyörület, — mi köze ahoz a szolgának! ? A ruha, a társadalmi állás, a helyzet, a külső, — ez az irányadó, nem a lélek. Én láttam életemben e jelenetet szószerint is, „főpap“-pal is, más fajta embe-

rás gazdag hagyománya tette lehetővé, hogy ez a kálvinista város, elébb, mint a hogy a kath. templom építését gr. Csáky Imre érsek megkezdette, már 1719. őszén hozzáfoghatott a kistemplom fundamentomának lerakásához.

A XVIII. század utolsó negyedében az inséges felebarátoknak olyan csoportját is kezdte a közjótékonyosság felkeresni, a melyikről annak előtte nem találunk említést a végrendeletekben, — bár a tűzvész okozta nyomoruság — amelyről itt szó van — minden században rettenetes romboló veszedelme volt Debrecennek. Kétségtelen, -hogy az emberszeretet korábban is hathatósan gyámolította a megégett lakostársakat. Mert régi szokás volt nálunk hogy a megégették a templomokban kihirdettesenek és onnan segíttessenek. De az a törekvés, hogy az ilyen kárvallottakról már eleve gondoskodjanak, a helytartó tanács által 1769. dec. 22-én kibocsátott s a tűzi veszedelmek elhárításának, csökkentésének eszközeiről való parancsolat végrehajtásával függ össze. A helyi küldöttség javaslatára (Szeremley Sámuel, Megyaszai Mihály és Reviczky Imre senátorok) 1770-ben határozta el a tanács és választott közönség, hogy ezentul a testamertumot hallgatni menő végrendelet-felvevők a testánsoknak figyelmökbe ajánlják a tűzi pénztárt is. „E nemes város-

ban tűz által megromlottak felsegélésére“ tett végrendeleti hagyományok sorát néhai nemzeti Szoboszlai Vas István uram elmaradott özvegye, idegen hangzásu neve mellett is református vallásu *Radics* Anna asszony 1772-ben indítja meg, kamatozó alapul 25 vonás forintot rendelve a tűzi kassza számára. Ettől fogva az efféle hagyományok mindegyre sürűbben ismétlődnek a testamentumokban.

Mig manapság a humanismus puha vánkost rak a börtönök lakóinak feje alá, — hajdan a törvénynyel összeütközött rab kiméletes bánásmódra nem számíthatott. Mint az esti sötétségben felvilágító Szentjánosbogár fénye tűnik elibünk az a néhány apró hagyomány, amely által egyik-másik szelid lelkü végrendeletkező a szegény rabok keserű sorsán igyekezett némileg enyhíteni. Így például Kállai Sámuelné Komáromi Erzsébet (1746.) Veszprémi Borbély Sámuelné Gönci Erzsébet (1749.) és Keresztesi Szabó Sámuel molnár mester (1778.) Ez utóbbi gyertyára hagyott a raboknak 5 frtot.

Az ismert végrendeletek segítségével a köz célra tett hagyományok mennyiségét is megállapíthatjuk, még pedig lehetőleg korszakot nyitó események által elválasztott időközök szerint a következőképpen:

rekkel is ; ma is fülemben cseng a nyomorult bérenc tömeg vérfagyasztó üvöltése, szemem előtt állnak az ütésre emelt karok. Azért én a Petőfi szilaj szenvedélyével utálok és megvetem a hatalmasok kegyéért az ártatlan gyengét eltaposókat, verőket.

Én felteszem, hogy abban a nagypénteki tömegben százak, meg ezerek lehettek, a kikkel a Jézus testi, vagy lelki nagy áldást, isteni jó-téteményt közölt egyszer, vagy máskor, vagy hite után ismerve, avagy az általános lelkesedéstől elkapatva. Virágvasárnapján kiáltozták a Hozsánát, szórták a virágot. Aztán nézzétek a hálás népet ! . . . Papok, irástudók, farizeusok egész életében gyapját nyirják, zsirját, husát eszik, vérért szívják, házat feje felől, földjét lába alól elveszik. Most mégis hallgat az a szerencsétlen nép a szavukra ; most az ő hóhérai képesek feibőszíteni egyetlen jöltevéje ellen. Halljátok a bösz ordítást ! ? „Méltó a halálra !“ . . . De hogy is ne ! Mikor olyat mert mondani : „Elronthatom az Istennek templomát és harmadnapra megépíthetem azt !“ A melynek ők köveit fanatikusan hittől csókolták, azt a templomot, a zsidónak vallását, nemzeti büszkeségét rontja le ez az utolsó, ez a semmi ember ! ? És ezzel szegyenítik meg a Messiást, a nagy királyt váró zsidók ! ? . . . Hogy ne volna méltó a halálra ! Mikor nagy urakat, törvénytévő bírákat, kiknek kezében az életnek és halálnak hatalma, a mindenható népet annyira megveti, hogy szidalmakra, vádjaikra, kérdé-

seikre nekik semmit nem felel. Hát nem az kellene, hogy könyörögjön megalázkodva életéért ; talán kegyelmet kapna ! . . . Hogy ne volna méltó a halálra, holott Isten fiának mondja magát ! . . . Jöhet már mentésére az asszonyi balsejtelem. „Ne avasd magadat ez igaz embernek dolgába, mert én sokat szenvedtem álmomban ö miatta“ (Mt. 27. 19) ; jöhet a hivatalt féltő gyáva bíró, saját állásának féltésében és az igaznak, ártatlannak védelmében ingadozó lelkével, mely magára veszi akkor is, most is az ártatlannak vesztét, romlását, halálát a maga érdekéért ; hiába ! Az ember már nem lát, se hall, se ért, se gondolkodik, az ember már nem ember. hanem vérvívó vadállat, azt ordítja : „Feszíttessék meg ! . . . Az ő vére mi rajtunk és a mi fiainkon !“ (Mt. 27 : 25.) Hadd üljön az átok, az ártatlan halálnak vádló, pokolra vető terhe még a maradékon is, csak ő most vért ihassék, csak az ő dühe, ez az esztelen düh, bosszu kielégíttessék . . . Tökéletesen ilyennek ismerem az embert. Az a düh, a melybe maga kergeti bele magát, soha nem szűnik meg, míg valakit, vagy magát össze nem törli. Láttam ilyet is ! Mondhatod ennek : „Magad fogod megbánni !“ Azt feleli rá : „Nem baj, de most ennek így kell lenni !“ és megy észvesztetten a maga útján.

A királyt veres palástba öltöztetik, tövis koronával megkoronázzák. Milyen pompás ötlet, felséges vigasság ! De csak néhány percig kell. Hadd folyjon tovább a düh-mámor. Arcul ve-

Időszak megnevezése	Mely évek között	A jótékony célú végrendeletek száma	H a g y o m á n y o k											Összesen	
			Ekklesiának	Kollégiumnak	Deákoknak	Ispótlálynak	Utánként nyomorgó szegényeknek	Templomnak	Papoknak Kántoroknak	Professzoroknak	Utcai iskoláknak, iskolás arvának	Tanácsnak Városnak	Tűzi pénztárnak		Raboknak
f o r i n t o k b a n															
Erdélyi fejedelmek kora	1580—1691	19	162	167	350	330		647							1656
Kuruc korszak	1700—1711	12	170	129	113	47		415	40						1008
III. Károly kora	1712—1740	70	1509	4213	426	408	159	6936	600	342	192	1269			16054
Mária Thérézia kora	1741—1752	47	1941	623	192	461	259	20	241	88	215	458		8	3606
Mária Thérézia kora	1753—1780	247	7849	7381	1712	2875	944	110	778	283	1383	744	147	5	24211
II. József császár kora	1781—1790	82	2059	1481	1014	754	406	196	71	71	340	50	184	—	6626
Összesen		477	12790	14004	3807	4875	1768	8324	1730	784	2130	2605	331	13	53161

A különböző időközök nemzedékeinek testamentumi áldozatkésztségét egymással összehasonlítani e kimutatásból lehetetlen. Igazságtalan is volna. Hiszen egyik időszak hosszabb, a másik rövidebb ; a legrégebbi idősorozatokra vonatkozó adatok pedig nem állanak mind a rendelkezésünkre. Mindazonáltal föltehetjük, hogy III. Károlytól fogva minden,

— vagy csaknem minden effectualt végrendeletet megőrizett közlevéltárunk. Ha ez így van, akkor azt a következtetést is levonhatjuk, hogy Mária Thérézia korszakában a debreceni református nép áldozatkésztségében erős reakciót támasztott, amelynek egyik mérő eszközét éppen ezek a testamentumok adják a kezünkbe. Mert imé 1753-tól

rik ököllet, pálcával, köpdösik, rugdossák, szidalmaznak, káromolják azt, a ki a lelki testi mérhetetlen szenvedéseket szó nélkül türi, mint mézártszékre hurcolt bárány. Nehéz kereszt sulya alatt ha összerogyik, üsd, vágd, rugjad, mint a barmot; keljen fel, vigye tovább; ha újra összeesik, új ütleg, új durva röhej.

Páratlan vig nap az Isten képre teremtett embernek!

Még a keresztfán is mulathat; akkor is tombolhat.

Mint fagy meg a vér, ha halljuk a szitkozódó szavakat: „Egyebeket megtartott, tartsa meg magát is! Ha te vagy a zsidók királya, szabadítsd meg magadat!” . . . Ugy volt akkor is, látom úgy van ma is! Nem esik meg az ember szive az ártatiannak, az igaznak mérhetetlen szenvedéseinek, bántalmaztatása, megaláztatása, romlása felett; sőt inkább vad örömben tombolunk, ha a ki nálunk nagyobb, leránt-hatjuk, magunk alá taposhatjuk; nincs az emberi szivben szánalom, könyörület . . . Hanem ha az asszonyi szivben, hanem ha elrejtözve . . . „Követi vala pedig ötet a népnek és asszonyoknak nagy sokaságok, mely asszonyok jajgatják és siratják vala ötet.” (L. 23 : 27.)

A kárhozatnak indult lélek borzalmas, vad kitérési között a legvisszatartóbb az, a midőn saját maga ásta sirja szélén tagadja, vagy szidalommal illeti azt az Istent, kihez soha nem imádkozott, kitől segédelmet soha nem kért.

A gonosztevők közül egyik szidalmazza

1780-ig, vagyis attól fogva, hogy Mária Theresia eltiltotta a várost az egyház és kollegium pártfogásától, az ő haláláig, — az ekklesia, iskola és szegénység körülbelül ugyanannyi hagyományt kapott a debreceniektől, mint a mennyit ugyan e forrásból az előző 167 éven keresztül okmányilag kimutathatunk. Az 1580-tól 1780-ig terjedő egész idő alatt ekklesiának, templomoknak, papoknak és kántoroknak hagyott 22821 frtból 8737 frt, — a Kollegiumnak, deákoknak, professoroknak hagyott 18595 frtból 9376 frt, az ispotálynak, szegényeknek hagyott 6643 frtból 3819 frt, az utcai iskoláknak és iskolás árváknak hagyott 2130 frtból 1383 frt. az 1753—1780. közt levő esztendőkre esik.*

(Folyt. köv.)

Zoltai Lajos.

* Révész Imre a Figyelmezőben (II. évfoly. 141. stb. II.: „A magyar ref. lelkészek évi fizetésének értéke a XVII. század elején Debrecen vidékén“ c. tanulmánya) azt írja, hogy a debreceni papok már 1763-ban is panaszkodtak a tanács előtt a hívek önkéntes szeretet adományainak megfogatkozásáról, prédikátoraikhoz majd éppen példa nélkül való hidegségéről. A végrendeletekből magam is észrevettem, hogy 1753. után a lelkészek és tanárok személyére szóló hagyományok feltűnően gyérülnek. E változásban a XVIII. század végén némi része lehetett Domokos Lajosék által Sinai Miklósék ellen indított elkeseredett harcnak is. Minőazonáltal az egyház és Kollegium nevére tett hagyományok azontul is igen gyakoriak és még nagyobb összegűek.

vala ötet, mondván: „Ha te vagy ama Krisztus, szabadítsd meg magadat, minket is.” (L. 23 : 39.)

Kilenc órákor felkiált Jézus nagy felszóval: „Én Istenem, én Istenem, miért hagyál el engemet!?” és fejét lehajtván, meghala. Tehát az ember erősebb volt az Istennél, . . . megölte azt. . . .

De nézd csak az erős, hatalmas embert, milyen az ő diadalma! mennyi az ő ereje! Még elébb az igazán hős lelkű Péter keservesen sir, hogy nem volt ereje megállni Jézusa mellett. Judás az áruló nem hordozhatja az ártatlan vért; felakasztja magát; szörnyű halálával engesztel . . .

Most meg a mint az Atya gyászolja egyetlenét; a mint sötét vonja be az eget és földet; földrengés rémíti, kösziklák megrepedése ijeszti, sirok megnyílása kétségbe ejti az imént még olyan erős embert és „az ő mejjét vervén, megtér vala.” (L. 23 : 48.) Egy Petőfi e nyomorult tömeget felrugná, korbáccsal verné. A ki le tud számolni az emberi gyarlósággal, azt mondja mély fájdalommal: „Az embernek az eget és poklot, az egész mindenséget át kell élnie szivében.” — Hégel szavai — mig Isten végére mehetetlen bölcsességét, hatalmát sejteni képes; mig Istennel ennek engesztelődésében, az embernek porig megalázkodó bűnbánatában összetalálkozik.

* * *

„Az Istennek bolondsága bölcsőbb az emberek bölcsességeknél; és az Istennek erőtlensége erősebb az emberek erősségeknél.” (I. Kor. 1 : 25.)

A Sanhedrin azt hitte, hogy ő ítél a Jézus felett; hogy az ő, halált kimondó hatalma ő benne magába gyökerezik a Jézus felett is. Hagyján, hogy Pilátus, a pogány, sejtelemmel sem bír Isten akarata felől, mely emberi kezekbe adta az ő egyetlenegyet. De Jézus tudja, hogy ő kérhetné az Atyát, hogy melléje adna többeket tizenkét sereg angyaloknál. (Mt. 26 : 53.) Azért mondja a hatalmát emlegető Pilátusnak: „Semmi hatalmad nem volna én ellenem, ha néked onnét felül nem adatott volna.” (János 19 : 11.) Azóta tudjuk, hogy a mikor az igazság e világ fiainak hatalmába kerül; a mikor istentelen bírák ítélnek egy olyan felett, a kinek nem volnának méltók, hogy sarujának sziját megoldják, az Isten akaratából kell szenvedni a jóknak e világon, hogy szenvedéseik megszentelő erőt árasztanak e világra.

„Az Isten azt, a ki bünt nem tudott, tette mi érettünk bűnné.” (II. Kor. 5 : 21.) Mert „megigazulunk ingyen Isten kegyelméből a Jé-

zus Krisztusban lett váltság által. Kit az Isten rendelt áldozatul az ő véreben való hit által, az előbbeni bűnöknek megbocsátásában való igazságának megmutatására. Melyeket Isten elszenvedett, hogy az ő igazságát megjelentené e mostani időben, hogy ő igaznak ismertessék és hogy megigazítsa azt, a ki a Jézusnak hitéből való. (Róm. 3: 24—26.)

Pogány és zsidó évezredekén át naponként nyújtotta a bálvány Istennek, itt „az erős és bosszuálló Jehovának“ az engesztelő áldozatot fényes templombau, ragyogó diszben, csillogó pompával. És az ember maradt csak a bűnben, Isten haragja alatt. A Jézus pedig önkényt, az ő Atyja iránti határtalan szeretetből elszenvedvén a keresztfának gyalázatos és rettenetes halálát „ez egy áldozattal áldozván a bűnökért, mindörökké ül az Istennek jobbjára.“ (Zsid. 10: 12.) A Jézus tulajdon vére ontásával, mit emberek cselekedtek, elmosta e világ bűneit, elegendet tett az Isten igazságának, (Zsid. 9: 14—22.); (I. Kor. 1: 30.) mely a bűnt büntetlenül nem hagyja — emberi gondolkozás módon szólva; és feláldozta magát, mivelhogy emberi felfogás szerint a halál a legmagasabb áldozat, a mit ember hozhat, hogy megbizonyítsa az embernek, miképp Isten az emberért szeretetből, irgalomból a legnagyobb áldozatra is kész, csak hogy azt bűneinek terhétől megszabadítsa.

Mikor tehát az ember legerősebbnek hitte magát, akkor lett erőtlenné, porféreggá annak nagysága előtt, a kit keresztre feszített. Az Isten erőtlensége pedig lett erővé, mely mindaz égis felmagasztaltatott.

A 3-ik nap reggelének a fénye elűzte azt a sötétséget, mit az emberi örvöngő düh e földre hozott és e fényözön világánál meglátzott, milyen parányi az erős ember és mily véghetetlen nagy az erőtelen Isten. A husvétii fény megvilágosítja az ember lelkét a felől, hogy még a sirból is kikél az Isten igazsága; az örök és végső diadalom mégis csak az igazságé leend.

Én Istenem, ne vigy a kísértetbe, hogy hitünknek e felől valaha megrendülni kelljen!

Az egységes liturgiáról.

Irta s a bárándi lelkészi-kör 1904. Febr. 29-én Nagyrábén tartott értekezletén felolvasta: *F. Varga Lajos.*

Tisztelt értekezlet!

Az ember szinte hajlandó örvendezni a fölött, hogy végre-valahára a mi Olympusi magasságban élő egyetemes konventünkhöz is fölhatott a „de profundis“ kiáltozók gyöngé hangja, nemcsak, hanem neki is indult a hangra, hogy tegyen valamit a kiáltozók óhaja szerint.

Mert mi tűrés-tagadás: a mi egyetemes konventünk nem egyszer adta már jelét annak, hogy bizonyos „alulról“ jövő óhajokat mintha egyenesen méltóságán alúlnak tartana figyelemre méltatni.

Igy — hogy többet ne említsek — csak az országos közalapunkkal, özvegy-árva gyámintézetünkkel és lelkészi-nyugdíjintézettel kapcsolatos dolgokra vonatkozólag, hány de hány egészséges gondolat csapkodta már szárnyaival a mi konventünk konklávéjának kapuját a nélkül, hogy figyelemre méltatta volna. Vagy ha figyelmére méltatta, szinte dorongokkal űzte vissza a rá nézve mindig kellemetlen pillanatban alkalmatlankodókat. Hogy aztán mily jogosan használta a föl sem vevés vagy visszautasítás dorongjait, arra nézve csattanós bizonyosság a már-már csőd elé jutott özvegy-árva gyámintézetünk. No de — Madáchesal szólva:

„Örülünk, okosabb világ van,
Örülünk, hogy mi élünk abban!“

Az egységes liturgia kérdésében tett konventi lépés mondatja ezt velem. Mert hát végre valahára némi halvány kilátás mutatkozik, hogy liturgiánk összevisszaságából a protestáns józan rendszeresség fog kialakulni.

Am megvallom, hogy én a konventi lépést csak biztató jel gyanánt tekintem; de annyira optimista nem vagyok, hogy immár a kész érett gyümölcsöt várjam ölünkbe hullani. Nem annyival inkább, mert a csomó sokkalta kuszáltabb akarsak ama bizonyos gordiusi csomó, semhogy megoldását a mi sajnos, protestáns természetünkkel egy könnyen kibogozhatnánk, ha csak a Nagy Sándor-féle vágást nem alkalmazzuk. Ennek a vágásnak az alkalmazásától pedig a mi vezető férfaink jóval-jobban fáznak, mint Lucifer a templom levegőjétől.

A mi sajátos, protestáns természetünket említettem. Eppen nem kicsinylési, nem becsmérlési céllal. Sőt inkább! Fölöttébb tudom értékelni e természetnek sajátos, intenzív erejét. Nagy és kiváló eredményeket köszönhet e természetnek az emberiség, a művelődés összes mezején. Ami éppen nem esodálandó; mert hiszen e természetnek tápláló tejét maga az evangéliom örökkön ifjító s kiapadhatatlan forrása bugyogtatja.

Honnan csirázott ki ez a természet? Korántsem abból a talajból, amelybe a tekintély hitvallása bocsátja gyökereit, hanem abból a talajból, amely az egyéni hit kincseket érő gyümölcsöket produkálja. S a mi vallásunk az individualis meggyőződés vallása lévén, igen természetes, ha ennek külalakzata, az egyház s viszont ennek szerves intézményei az egyéni autonomia alapján fejlődtek ki s állanak fent.

A mi vallási fogalmaink szerint kétségenkívül az volna a legideálisabb állapot, ha vallásos életünk külső megnyilatkozásában, respective istenitiszteleinkben, semminemű megkötött formaszereiségek nem akadályoznák lelkünk szárnyalását, szívünk érzelmeinek kiömlését. Mert hiszen úgy tanultuk az Ember Fiától, hogy: „Az Isten lélek, és a kik őtet imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.“ (Ján. IV. 24.)

Az Isten tisztelésének formákhoz kötöttségét a „törvény“ találta ki és rendelte el; az a „törvény“ melynek emberei merev formásokba fojtván bele a szabad szárnyalás után vágyakozó vallásos érzést, éppen ezzel „elhordozhatatlan igát“ raktak a vállakra

s ha egyszer sikerült amaz Egyetlenegynek szétörni e jármot, — ha egyszer ő megösmertetett bennünket az igazsággal, hogy annak révén aztán szabadokká is tegyen bennünket. (Ján. VIII. 32.) avagy minden olyan törekvésnél, melynek célja az, hogy legenyéribb, mert legintimebb vágyaink, óhajaink, indulataink, érzelmeink kiöntése elé gátakat emeljen, nem önkéntelenül fölcsendül-e mindannyiszor füleinkben a Názárethi egyik legfervensebb, legmunkásabb tanítványának, a nagy Társusbelinek óva intő szózata: „A szabadságban, melylyel minket a Krisztus meg szabadított, álljatok meg, és ne kötelezzétek magatokat szolgálatnak igájával.” (Gal. V. 1.)

Sőt tovább megyek. Eppen nem ütközném meg azon, ha egy valaminemű reformátor azzal állana elő, hogy a modern jeruzsálemi és Garizim hegyi templomok egyszerűen döntessenek porba; mert azok sok tekintetben csak akadályozói és nem előmozdítói az igaz istenitiszteletnek. Szigorú krisztusi alapon ez az indítvány éppen nem lenne „eszevesztettnek” bélyegezhető, hanem igenis „konzekvensnek” minősíthető.

Dehát a mi „konzekvens,” az egyúttal nem mindig mentes a túlzástól. Így ama bizonyos reformátor is kétségkívül a túlzásnak ugyanám bő köpenyegében mutatná bé magát a mai keresztyénségnek. Végtére is, kinek volna közülünk kedve, tabularásává tenni azt a pergamen lapot, melyet Clió a keresztyénségnek immáron csaknem két ezredéves történelmével irt tele!?

Szó a mi szó: a históriai fejlődést soha sehol sem szabad ignorálnunk. Nem még egy alapjában véve oly fenségesen finom psychologikus thema tárgyalásánál sem, mint a minő az istenitisztelet, a cultus Dei.

A mi dicső emlékü XVI-ik századbeli nagy reformátoraink bizony elég radicalisak voltak, és még sem szakították szét durva kezekkel a történelmi fejlődés összekötő szálait, hanem csak a bornirtság ápolása kedvéért reájok aggatott cifra ökönyálaktól tisztították meg. Igen bölcsen.

Mert ha a történelmi fejlődés filumát követve visszamegyünk a khristianizmus forrásához, mit látunk? Nemde azt, hogy maga édes Megváltónk, ha tán legszivesebben tartózkodott is Gileád balzsamillatot lehellő virágos réjtjén, vagy az olajfák csöndes enyhet nyújtó berkeiben, hogy ott az Atyával közvetlenebbül társaloghasson, nem kerülte el sőt készséggel fölkereste az egyszerű zsinagógákat épp úgy, mint a cédrus és nárdus fák faragványaival ékített jeruzsálemi pompás templomot. Azokban a zsinagógákban s abban a pompás templomban pedig — jól tudjuk — megvolt az istenitiszteletnek vagy szolgálatnak bizonyos rendje. Zengették a psalmusokat, olvasták a tekeréseket. Maga Urunk is nem egyszer olvasott azokból a zsinagógákban, fölhasználván az ilyen alkalmakat arra, hogy az ószövetség kijelentés egyes helyeit, különösen a megígért Szabadítóra vonatkozókat, magasabb jelentésökben ismertesse és értesse meg környezetével, „tanítván nagy méltósággal, nem úgy mint az írástudók.”

Eppen nem lehet csodálni, ha az egy hitben és keresztségben testvériesült keresztyéneknél aztán, bizonyos külalakzati rendben kezdett kialakulni a közistenitisztelet, mindjárt az első Pünköst után.

A keresztyén lélek ideális vágya: *Istennel társalogni!* nem telhetett bé a magános istenitiszte-

léssel; psychologiai indítéka volt annak, hogy egymást fölkeresvén, vagy egy közösen megállapított helyre összegyűlvén, együttesen öntsék ki szívöket, lelköket ama láthatatlan, de mindenütt jelenlevő Atya előtt, kinek nevében idvezítőnk biztosítá követőit, hogy „valahol ketten avagy hárman egybegyűlnek az ő nevében, jelen van ő is közöttük.” Kivált mikor az üldözések bekövetkeztek reájok, a „solamen est socios habuisse malorum” érzete mennyire de mennyire sarkalhatta őket, hogy félrevonulva az ellenséges szemek elől, összesített buzgósággal zengjék a zsolozsmákat, rebegjék imáikat, olvassák az írásokat, s vegyék magokhoz a „kenyereket és bort.”

Valóban Tertullian szerint (*De matrimonia christiana*) a könyörgés és irás olvasás, zsolotárók zengedezése a keresztyén családok napi foglalkozásai, épületei közé tartoztak. A zsidók példájára rendszeren az akkori idő felfogása szerint 3, 6, 9 órakor (ma idő beosztásunk szerint 9, 12, és délutáni 3 órakor) szoktak az első keresztyének Istenhez fohászolni, nem mulasztván el az élet minden egyes foglalkozásait is imával megszentelni.

Hiven a Mester inteniójához, az első keresztyének lényegileg csakugyan nem kötötték az istenitiszteletet sem *helyhez*, sem *időhöz*, sem *személyhez*, sem egyes liturgus cselekményéhez, hanem istenitiszteletök az egész életet átfogó istenimádás volt lélekben és igazságban; tehát közügye mindenkinek. s másként fejlődött a Pál apostol által alapított görög, — másként ismét a héber gyülekezetekben. Fény és pompa nélküli volta feltűnő volt a nagyon is ahoz szokott pogány világ előtt.

„Semmi templom, semmi oltár, semmi kép” — mondja Calsus.

A gyülekezeti közös könyörgés — mondja Dr Heisler egyháztörténetében, a honnan adataim egy részét merítém — az isteni jelenlét miatt megszentelődést eszközöz intézkedésnek tartatott, de azért kezdetben senkinek sem jutott eszébe magának a helynek saját szentséget tulajdonítani; miután nem a hely, hanem a hívőknek Isten nevébeni összegyűlése volt az isteni jelenlét tényezője.

A helynek szentesítése a szabad keresztyénség öntudata előtt úgy tűnt fel, mint a pogány szertartászkodásának betörése s az embernek és Istennek helyhez leköttése.

Rendszeren magán házak termeiben gyűltek össze a tagok kezdetben. „Nem a helyet, hanem a választottak közönségét nevezem én egyháznak” — mondja alexandriai Kelemen. Ugyan ő követelte „hogy a kegyesség, rend, szeretetreméltóság ne csak a gyűlhelyek falékességei legyenek, hanem inkább legyenek az életnek gyümölcsei” (*Paedagog* I. III. f. 257.)

Az universalismusra törekvő keresztyénségnek azonban a számszerű növekedésével már nem voltak elegendők az egyes magán házak s kivált nagyobb városokban több helyen kellett már csak a távolság miatt is tartani az istenitiszteletet.

S ha valamely kitűnő előadásu egyéniség jött, vagy lett ismeretessé valamely városban, maga körül összegyűjthető a hiveket. Így tön Apolló és Aquila (sátor szövő) ki mint *didaskalos* kitűnő névre tett szert. Így gyűltek össze a vértanu *Justin* körül szabadon a római hivek.

Azonban ezen helyiségek lassanként megfelelő

alakuláson mentek át, s látható lón egy magasabb szék az ily helyeken az irás olvasó és magyarázó számára, és egy asztal az urvacora használatára, amelyet *Tertullian* idejében ószövetségi kifejezéssel: oltárnak is elneveztek. (ara altare.)

A III. században a hívők száma és tehetsége szerint itt-ott már gyülekezeti középületeket is emeltek, mint Gallicu Publicus Licinius róm. császár edictumából látható. De hogy Diocletian napjaiban a keresztyének Nikodemiában a császári palotával szemközt fényes basilicát építettek, az ennek későbbi bejáratási edictumából is világos.*

A ker. istenítisztelet közönséges ideje később a *husvét* ünnepére koncentráltatott, majd ezzel eszmei összefüggésben a *vasárnapra* ismét a *péntekre* és *szerdára*, mint előkészítő napjaira a Krisztus szenvedésének, összekötve utóbbi okon a böjttel, minek megtartására azonban semmi nemű törvény nem hozott. A paenitentiális hét is a husvétot, mint az Ur feltámadási ünnepét megelőző ön vizsgálódás hete keletkezhetett. Érdekes tudni, hogy a héber keresztyének mindig állva, a nyugot rómaiak pedig térden könyörögtek. A héber keresztyének sorba megünnepelték a zsidó ünnepeket is, ellenben a pogányokból lett keresztyének eleinte s mmi ünnepet nem tartottak. A husvét után a második évszakai ünnep a pünköszt lett, később ismét kiemelkedett a mennybemenetel és a Szt.-Lélek kitöltetésének ünnepe. Az Idvezítő születésének emlékére ünnepet ülni, — (mert a Krisztusban való ujjászületést fontosabbnak tartották, semhogy az ő isteni és emberi természeténél a testben születés által egyesülésére nagyobb figyelmet akartak volna fordítani,) — jó ideig nem mutatkozott hajlandóság a keresztyénségnél.

Midőn ekként a közistenítisztelet tartása az ünnepek és ezekkel kapcsolatos előkészítő napok révén általánosodni kezd, természetesen rendszere sebb alakot ölt maga a közistenítisztelet is hovatovább.

(Folyt. köv.)

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

17. Zákány József, született Derecskén 1785., tanult Debrecenben; nevelő a gróf Rhédei családnál Kötgyánban; váradai tanár a pártikulában; az ujonnan felállított neveléstani székre választott, előzőleg Bécsbe ment tanulmányozni, Bécsen túl a külföldre tilos volt menni akkor; tanár 1825—1851-ig. Tanári lakása a mostani püspöki és kántori lak (liciumos ház) közt volt. Maga is jó hegedős, az énekkar felügyelője, felvirágoztatója és híressé tevője; a köztanítókat ő készíté elő gyakorlati tanításra; szerencsés kezű elemi iskolai tankönyv író; tanszékéből nőtt ki a mai tanítóképző intézet.

Művei: 1. Énekhangzatos könyv, melyet Sz. Nagy Károly kántor-organistával, — a ki 1843/4. óta Zákány ajánlatára a főiskolában az éneklés tanításra alkalmaztatott — együtt készíteti. Debrecen,

* Dr. Heisler: Egh. tört. 88—90. lap.

1845. Jövedelméből 1848-ban 111 conv. frt. folyt be a főiskolai pénztárba.

2. „Magyar Abéce hangoztató mód szerint“ Debrecen, 1833. Számos kiadása van p. o. 1854. 1857, 1858, 1859, 1861, 1864, 1867, 1868, 1869, 1870, 1871, 1879, 1882. Végrendeletében (1855.) az általa kiadott három iskolai könyvét azok jövedelmét és kiadási jogát a főiskolának ajándékozta, e ténnyel az „iskolai könyvek pénztárának“ alapját vetette meg (lásd a főiskolai számadást 1862-ről a 40. l.) Innen van, hogy kivált 1861-től 1871-ig egy-egy példány árából $\frac{7}{10}$ kr. a főiskolai pénztárba időnként befolyván, 20 év alatt 14,500 példány 101 frt. 50 krt. jövedelmezett az anya könyvtár segítségére.

3. „Szent biblia esmertetése“ Debr. 1845.; 11-ik kiadás 1895. Szélesen forgó elemi tankönyv, egész nemzedék használta.

4. „Kis gyermekek észvallása“ Debr., 1845.; 5-ik kiadás 1854. Szerző emberszereteti elve ebben nyilatkozott meg, szerinte 3 uton emelhető a gyermek Isten ismeretére, u. m. az ész, a szív és a hit útján; midőn a beszéd- és értelemgyakorlatoknak még neve sem volt ismeretes, ő értelemfejtő, beszédben gyakorló modorban szerkesztette e hézagpótló becses művét.

5. „Francia grammatika“ gyakorlásokkal és olvasó könyvvel tanítványai számára, végül betűrendes szótárral. Debr. 1828. Vaskos terjedelmű. Első ily tankönyv Debrecenben.

Az énekkar iránti buzgólkodása folytán állított fel az énekkerem (Odeum) 1846-ban. Az énekkar első rendszeres u. n. „Rendszabályai“-t elkészítette s az egyházkerület megerősítésével kiadatta 1847. nov. 25. Megemlékezett a kedvelt énekkarról végrendeletében: a debreceni hely. hitv. főiskola éneklő kara pénztárának (melynek 27 évig volt felügyelője) 100 pengő frtot hagyott. Több mint 20 évig szerepelt is, mint nevét fentartó alapítvány, kamatja jött is (ugy hogy a tőkét haladta a 22 évi kamatjövedelem) évenként az felhasználtatott; de az oldalági rokon, kinél kamatozás mellett hagyott volt a tőke, csődbe került, — így a hagyomány behajthatatlanná vált, — s a Gazd. Tanács 1885-ben kénytelen volt törölni azt. A szép gondolat valószínűleg nem nyert, hasonló lón a kidőlt síremlékhez.

Könyveiből választás szerint a főiskolai anyakönyvtár 307 kötetet örökölt (179 mű), nyugalomba vonulásakor meg 84 kötetet ajándékozott volt.

Egészsége meggyengülése miatt nyugalomba lépett (1851.) s birtokára Vajdára vonult lakni, ott halt meg 1857. szept. 10. jeltelen sirban nyugszik.

18. Vecsei József, született Debrecenben, polgár családból, tanult Debrecenben, főiskolai senior is volt, majd Göttingában, lelkész Bárádon (1830), aztán Debrecenben (1832.) az u. n. ispotályi templomnál; bölcsészettanár (1836 - 1855.). Egyik leányát Jankát Révész Imre debreceni lelkész vette el.

Sajnos, hogy folyó szép nyelven és világosan kidolgozott bölcsészeti tantárgyai, melyeket szabatosan adott elő, kéziratban maradtak. Értekezései keltették fel iránta a bizalmat; sőt a magyar tud. Akadémia is tagjává választotta (1839.). A hegeliánizmus ellen foglalt állást. Nyomós értekezései a Tudományos gyűjteményben (1833, 1834, 1836, 1841.) az Athenaeumban és Figyelmezőben (1842. és 1839.) jelentek meg.

I. Ferencz József császár 1852-iki körutja al-

kalmával meglátogatta a debreceni Kollégium anyakönyvtárát, ennek emlékéért Szoboszlai Pap István superintendens egy diszes márvány táblán örökíté meg az anyakönyvtárban, a remek latin feliratot Vecsei fogalmazta, híressé lett három sorába az akkori reménytelen időben beillesztette burkoltan: „a magyar nemzet sokkal bir, többet nélkülöz, legtöbbet remél.”

A Kollégium jövője érdekében ő írta az apológiát a bölcsészeti szak megmaradásáért, az mint tanárkari vélemény 1852-ben a hatalmas Szoboszlaihoz nyújtott be. „Bölcséleti szak nélkül — idézzük belőle — a tudományok mezején, gondolkozó, alapos itéletű, oknyomozó értelem nem születik, az e tulajdonok nélküli theologus pedig protestáns theologus a szó valódi nemesb értelmében, soha sem lehet, miből önkényt foly, miképp e két szak (bölcsészeti és theologiai) fentartása, prot főiskolánknak nélkülözhetlen életfeltétele.” De az akkori nehéz viszonyok s anyagi erő miatt a bölcsészeti szak fen nem tartathatott; csak fél század múlva, az egyetem eszméje feltámadásával nyer újabb igazolást a szózat.

19. Csécsi Nagy Imre, született Érkeserűben 1804. nov. 28. Tanult Debrecenben, Bécsben, itt nyerte orvostudori rangját. Előbb gyakorló orvos, majd a növény, ásvány, és vegytani tanszékre választott tanárul (1839—1847.)

Művei: (1) A botanikai magyar műnyelv javításáról. 1824.

(2) Tiszta erkölcs tudomány, Debr., 1824. 3. kiad. 1854.; mint elemi tankönyv igen használt volt 1858-ig.

(3) „Földünk s néhány nevezetesebb ásvány rövid természetrajza“ felsőbb polgári és közép iskolák szükségére. Debrecen, 1842.; 3. kiadás 1861. Geologiai első mű, nagy feltűnést keltett, a magyar tud. Akadémia tagságát szerezte meg neki. Írt tudományos értekezéseket a folyóiratokban.

Kora halála (1847. Jul. 23.) közrészvétet gerjesztett, a tanuló ifjúság önkéntes gyászt öltött, az egyházkerület (1847. 186. sz. v.) tanári és emberbaráti érdemei méltánylásául, a temetési költséget (191 frt. 19 kr. v. cz.) a főiskolai pénztárból fedeztette, 3 árvára való tekintetből is, kikről való gondoskodást az ösztön és segélydíjosztó hatóság figyelmébe ajánlotta, és a könyvtárnál rendkívüligen tett szolgálatá fejében az atyát illető 100 frt. tiszteletdíjat az árvák javára írta át.

20. Szücs István. Született 1811. május 1. Tiszaderzsén, hol atyja lelkész volt. Tanult Debrecenben, Bécsben; ügyvéd 1838.; jogtanár (1840—1857.), a tiszántúli egyh.-kerület „tudományos választmányá-nak (1842.) mely a tanügy fejlesztésével foglalkozott jegyzője; a jogirodalom terén működéséért a magyar t. akadémia tagjává lett (1846.). Az 1849. utáni átmeneti nehéz korszakban ő igazgatta a jogakadémiát; ő vezette mint az akkori igazgató és a gymnasiumi osztályok felügyelője, a superintendens rendeletére, az első érettségi vizsgálatra a debreceni tanulókat Nagyváradra 1851-ben — mert még nálunk szervezve nem volt az új gymnasium s így nyilvánossági joga hiányzott. A tanuló ifjúsággal ő érintkezett egyesületi ügyekben; több évig felügyelője volt a tűzoltó társaságnak. A felélesztett magyar irodalmi önképző társulat első felügyelő tanára (1857. márc. 23.).

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs.

Észrevételek a próba-énekeskönyvre.

Elérkezett az az idő, a midőn nekünk is — kik bár az új énekeskönyv összeállításában tevőleges részt nem vehettünk, — most vallásos buzgóságunktól indítva, — mint érdekelték, tette keljünk, szőlünk, ne az egoismus által vezettetve, de nyíltan, őszintén arra nézve, hogy elfogadható leend-e az új énekeskönyv a közelebbiről megjelent próba-énekeskönyv alkotása szerint? Röviden szólva: nem; bár az látszik, hogy a legnagyobb gonddal, mély belátással állított össze, mindennek dacára megnyilatkozik benne a retardatio. Nekünk nézetem szerint progressiv kellene haladnunk s a helyett hogy ezt tennők, hogy dallamaink számát emelnők,* hogy a versenyt ebben a tekintetben is fényesen kiálljuk az idegen vallásfelekezetek egyházi énekeivel; a helyett mi reducaljuk melodiáink számát és még azt is megengedjük magunknak, hogy a jelesebb, megszokott dallamaink közül a legszebbeket kihagyjuk leendő énekeskönyvünkéből.

Bírálni a próba-énekeskönyvet jelenleg nincs szándékomban, mert szerény észrevételeimet már megtettem a „Protestáns Egyházi és Iskolai lap“ folyó évi 8-ik számában; azonban semmi szin alatt sem hagyhatom el úgy magam, valamint egyházmegyéink, egyh. kerületeink több tagjának azon nézetét, megjegyzését, hogy azon actualis nagy hibát, mely a próbaénekeskönyv összeállításánál véletlenül-e vagy szánt-szándékkal ejtetett, fel ne említsem; nevezetesen: egyházi zene remekeit képező sok melodia hagyatott ki a coaptálás alkalmával mint ilyenek: I; II; IX; X; XX; XXXIX; XL; XLIII; LI; LVII; LX; LXXIV; LXXV; (bár ez utóbbi dallama a dicséreték között meg van, de a zsolttárok közé is felveendő lehetne.) LXXXVIII; XCI; XCVII; CIV; CXXV; CXXVI; CXXX; CXLI; CXLVI. zsolttárok és 35; 38; 43; 61; 72; 76; 84; 165; 190. dicséreték.

Miután igen hosszú és fáradságos munkával már-már eljutottunk odáig, hogy egyházi országunk kolosszalis épületének küszöbére állva, annak hatalmas alkotású falai viszhangzanának a szent zsolozsmát epedve váró hiveinknek ezen örömkialtásukat: „Az új énekeskönyv elkészült;“ mondom mig ezt tennők: lépünk csak pár lépést vissza s lehetőleg hamarosan, accuratissime pótoljuk ki a kezünkbe adott próba-énekeskönyv hiányosságát, hézagait.

Mindenekelőtt szükségesnek tartom, hogy a feldolgozott 97 dallam pótolassék ki 150 melódiára. Okvetlen állítassanak vissza az eredeti helyükre az általam fentebb említett zsoltt. és dicséreték dallamai. A többi zsolttárok mint pl.: a IV; VII; XI; XII; XIII; XIV; stb. a biblia részét képező „Zsolttárok könyvében“ helyet foglalt zsolttárszövegek értelme szerint látandók el új versszakokkal és hozzáillő dallamokkal. Így elkészítve nyernénk mi 150 különböző, szép melódiát, a melyekre azután a dicséreteket, és alkalmi énekeket gyönyörűséggel lehetne alkalmazni. Mily szép és lelki örömet hozó lenne az ígehirdető-lelkészre nézve ha pl. textusát a zsolttárok könyvéből véve fel, tapasztalhatná, hogy hivei figyelmével kísérvén tanítását: a textushoz ragaszkodva zengenék el a praedikációra alkalmazott énekverseket. De ha így maradna vagyis több zsolttár kima-

* Nem irigyeljük az énekügyi bizottság sorsát, mikor egyik bírátónak sok a dallam, a másiknak meg kevés. H. szerk.

radna énekeskönyvünkben pl. XI; XII; XIII; XIV; XVI; XVII; XVIII. stb. és a lelkipásztor ezekből venné fel alapigéjét: kénytelenek lennénk — ha találnánk — a beszéd értelméhez csak részben hasonló szöveget énekelni, vagy egyáltalában összefüggés nélküli szöveget alkalmazni.* Tudom többen lesznek kik ezen megjegyzésemre azt mondják: a lelkész kijelöli a beszédre alkalmazandó éneket az énekvezérnek. Igen, de tudok rá több esetet, hogy a lelkipásztor ifjú, kezdő ember lévén a zsolttárban teljes otthoniassággal nem érzi magát, nem jelöli meg az alkalmazandó éneket, melynek elhanyagolása következtében nem éri el egyházi tanításával azt a kívánatos eredményt oly hamar, mint azon esetben, a midőn beszédhez alkalmazott éneket zenghet gyülekezete.

A könyv helyes összeállítására vonatkozólag tovább is fentartom és ajánlom úgy a nt. Énekügyi Bizottság, mint az érdeklődők becses figyelmébe a „Prot. Egyh. és Iskolai Lap“ 8-ik számában közölt észrevételeimet, indítványaimat.

E lap közelebbi számában „Próba-énekeskönyvről“ című észrevételében említést tesz Juhász Károly kedves kartársam arra nézve, hogy a leendő új énekeskönyvben majdnem 100 különféle dallam foglaltatván, ez a IV. elemi osztályban el nem sajátítható, be nem tanítható. Részben acceptálom ezen megjegyzését mert Nagyváradon nem VI osztályú az elemi iskola, hanem IV. De tovább fűzve gondolataimat azt kérdezem önmagamtól, a negyedik elemi osztályból hová mennek a növendékek? Igen egyszerű a felelet: egyrésze gymnasiumba, reálba, polgárba, iparos-tanoncna, némely része a szülei háznál marad, avagy szolgálatba áll be. Már miután vallásos buzgóságunknak, istenítészetünknek egyik főrészt az ének képezi: nekünk erkölcsi kötelességünk azt szigorúan művelni, úgy a kicsinyeket mint a nagyokat egyaránt arra tanítani.

Ha a négy elemi osztályt elvégezte a növendék gyermek, szabad-e azt, nekünk lelki öröknek mintegy eltaszítani magunktól? Nem! Kísérjük őket lépten, nyomon a serdülő korban; mert csak így végezhetünk tökéletes munkát lelkünk megnyugtására. Ha ezt tesszük, feltaláljuk volt növendékeinket gymnasiumban, reálban, polgárban, a kiket is pár órán hetenként összehozva folytathatjuk meg előző évben elhagyott magasztos munkánkat. Ép így járunk el azon növendékeinkkel, kiket sorsuk az iparágra vezetett, az iparostanone-iskolába; valamint a szülői háznál maradtak avagy szolgálatba lépett 15 évet még be nem töltött ismétlőiskolába kötelezhető növendékeinkkel szemben is. Ha tehát ügybuzgósággal, lelkünkön viseljük apró nemzedékünk lelki fejlődésének vallásos irányú kiképzését, ilyenképpen kitartó energiával célhoz juthatunk. Azonban, hogy ezen nemes hivatásunkban fényes sikerrel járassunk el, mindenestre egy kis áldozatot is kell hozni, ugyanis: az oly számos taggal bíró egyházainkban mint Nagyvárad is, nem elég az énektanításra a két orgonista-kántor, kik a mindennapi temetésekkel és 2—2 osztályban (polgári és elemi iskolák) énektanítással, s azonkívül dalárdák vezetésével tökéletesen elvannak foglalva; de igenis arra kell törekedni, hogy egy-két énektanító áll-

* Ez talán felesleges aggodalom. Hiszen ilyen felfogás mellett be kellene venni az énekes könyvből az egész — bibliát!

H. szerk.

más szerveztessék,* mely állások: komoly gondolkozású, alapos tudású, legalább is 10—12 évig fényes sikerrel működő orgonista-kántorokkal töltesenek be, a kik is szigorú ellenőrzés mellett hangyaszorgalommal ne csak az énektanítás mezején munkálódni; de minden tehetségüket kifejtve, a lelkipásztorok mint egyházi vezérférfiak oldala mellett fáradságot nem ismerő odaadással működjenek anyaszentegyházaink felvirágoztatása érdekében. Azért legyenek erre hivatottak a komolyabb, jeles facultással rendelkező org. kántorok mint szakemberek, mert ifjú embernél ritkán találjuk meg a kellő auctoritást mellett a logikai képességet, mely két főtényező nélkül, legyen bármily genie is az az egyén, kívánatos eredményt fel nem mutathat.

De tulajdonképpen témámra visszatérve, éber figyelemmel kísérem egyházközségünk tagjainak a leendő új énekeskönyvre tett minden megjegyzését, nyilatkozatát s mondhatom, hogy a legnagyobb érdeklődéssel várják annak megjelenését. És azt hiszem, így van ez minden egyházunkban. Csak arra törekedjünk mi erre hivatottak, hogy a hideg közönyt meleg érdeklődéssé varázsoljuk tapintatos észszerű eljárásunkkal. Mi sem könnyebb ennél! Az ismeretlen új dallamok közül egy párat 4 hangra alkalmazva — jelezve jó előre, hogy a próba énekeskönyvből való ?-ik számú ének, ad ssuk elő jól betanított dalárdáinkkal vasárnapi istenítészelet alkalmával.** Ezuttal elértük fontos célunkat. A szunyadozó közöny tudvágygyá alakul át a legfásultabb, érzéketlen hallgatóinkban is.

Kérdés tárgyát képezheti még az is, hogy hát a korosabb, templomba szorgalmasan járó egyénekkel miként ismertessük meg az új dallamokat? Nézetem szerint legkönnyebben úgy sajátíthatjuk el, hogy az új melódiát egyenként felvéve, köznapokon reggelként felálló (invocatio) ének helyett énekeljük mindaddig, míg csak egész jól nem tudják hivatásunk.*** S a mikor azután ezeknek ilyképeni betanításán túl leendünk, csak ezután térünk napirendre, felálló énekek használatára.

Könnyíti munkáinkat az új dallamok betanításánál azon körülmény, hogy egyh. országunk közep, és alsó osztályú tagjai között is nagyon sok hangjegyismerő musikalís ember van, épp ezért tehát helytelen lenne reducálni 150-ről 97-re a melódiák számát. Nem mindennapi esemény az énekeskönyv készítése, most tehát úgy állítsuk azt össze, hogy az minden tekintetben megfelelő, dallamdús, szóval kielégítő legyen mindenek igényeinek. Ohajtandó lenne ezen helyes összeállítást mielőbb eszközölni, addig míg a felbuzdított érdeklődés éber lelkesedéssel fogadja, másodsor pedig azért kellene sietnünk, hogy növendékeink kezébe mint kézi tankönyvet mielőbb adhassuk, mert legyünk belátók: a szülőket nem szoríthatjuk most is zsolttárbevásárlásra és esetleg 1/2 vagy 1 év múlva ismét az új énekeskönyv megvételére. Tankönyv nélkül pedig kevésre haladunk.

Az új énekeskönyv megjelenésekor már minden esetre örömmel látott vendég lenne az új „Chorál-könyv“ is. Hogy ez kivihető lehessen, helyesnek

* Cikkirónk nagyon a szeg fejére talált. Ha vannak választanítók: mért ne lennének énektanítók is? Csak aztán bírná a testét szegény anyaszentegyházunk!!

H. szerk.

** Hát a hol dalárda nincs?

H. szerk.

*** Ez az eljárás már csak az énekszöveg esetleges alkalmi volta miatt is aligla lesz feltétlenül alkalmazható.

H. szerk.

tartanám az új melódiákat mielőbb összeremteni, egyszóval a próba-kiadást ezekkel (150 dall.) kiegészíteni, és a Chorálkönyv készítésére pályázóknak kiadni. A Chorálkönyv elkészítése tehát pályázatra bocsáttatnék, s a bevezetett munka a Nt. Állandó Énekügyi Bizottságnak beküldendő lenne megbirálás végett. S a mely Chorálkönyv a szigorú kritikát kiállotta, annak beszerzése minden egyházra nézve kötelező lenne; mely összegből a pályaműnyertes bizonyos összegű honorariumot mint kifizűött pályadíjat megkapná. A pályaműnyertes szerző pedig a szerzői joggal élven, a zene és énekkedvelők körében értékesíthesse művét. Az így készített és minden egyház által megszerzett Chorálkönyv által azt a célt érnék el, hogy az egész országban egyöntetű lévén templomainkban az orgonázás, hiveink ehhez szokva, orgonistaváltozás esetén nem éreznének az orgonázásban és éneklésben hiányosságot. Mert azt több alkalommal tapasztaltam, hogy a mely helyen gyakori kántor-változás van, ott a templomi éneklésben óriási hátramaradottság, kezdetlegesség látszik, azaz magyarul szólva: nem tudnak helyesen, jól énekelni! Miért? mert az egyik kántor-orgonista naturalista, használja összeszedett accordjait jól, majd többször helytelenül; az ezt követő utód legyen bármily zeneértő, használván Sz. Nagy Károly vagy Szügyi József Chorálkönyveit, mely két Chorálkönyv között is több dallamnál különböző eltérések vannak, mondom bármily akaraterővel kísérelje is meg az illető jó orgonista helyes éneklésre visszavezérelni hiveit, óriási erőfeszítéssel sem képes feltett szándékának megfelelni. Sajnosan tapasztaltam még azt is, hogy még a mai időben is vannak Erdélyben az énekvezérek között, kik a Bothos István féle „Lu-kottás” könyvet használják. Ezért kell nekünk az egységes Chorálkönyvet elfogadni, mely által mindenütt egyh. országunk minden kisebb-nagyobb egyházában egyező éneklés és egyező orgonázás leend.

Részemről örömmel jelenthetem ki, hogy a megjelent próbakiadás várakozásunknak nemcsak hogy megfelelt, de reményen felül sikerültnek mondható az áltam úgy e lap, mint a Prot. egyh. és isk. Lapban közzétett észrevételeim, indítványaim elfogadásával.

Végül a midőn több kartársam és hiveink nevében nyilvánosan hála-köszönetemet fejezem ki a Nagytiszteletű. Énekügyi Bizottságnak mint leendő új énekes könyvünk megteremtőjének, egyben mély tisztelettel kérem méltóztassék indokolt megjegyzéseimet acceptálni és az új énekes könyvet azokkal pótolni.

Vásárhely, 1904. Március hó.

Ifj. Györe Dániel,
ref. orgonista énektanító.

KÖZÉLETÜNK.

Három ünnepély.

Tudósítás.

A „Brit és Külföldi Biblia-Társulat” fennállásának századik évében minden valamirevaló ország evangyéliumi keresztyénei megemlékeztek a Mindenható kegyelmességéről, mit e társulat iránt oly dicsősségesen megmutatott.

Igy történt ez hazánkban is . . .

Március 5-én, 6-án, 7-én a különféle evangyéliumi felekezetek egyházai, iskolái, egyesületei alkalmi ünnepélyeket rendeztek, hogy együtt örüljenek az ünneplő Társulattal, hirdessék az Örök-Igazságot s dicsőítsék az Örök-Dicsőség véghetetlen hatalmasságát

Igy volt ez nálunk is . . .

Ez alkalommal, a sok közül kiemelünk három kiválóbb ünnepélyt. Kiemeljük pedig e hármat azon oknál fogva, mert annak a három evangyéliumi egyesületnek a buzgó tevékenységéről tesz tanubizonyosságot, mely a jelenben nyilvánvalóan a legtöbbet tett a magyar biblia-terjesztés ügyében.

Hadd álljon itt tehát, időrendben, a három tudósítás . . .

* * *
1904. március 5.

(„Budapesti Református Ifjúsági Egyesület.”)

Budapesten szombaton estefelé feltűnt a járókelőknek, hogy a „Magyar Nemzeti Múzeum” diszterme — a régi főrendi-ház — fényesen ki van világítva s a lépcsőkön egyenruhás szolgák sorakoznak, hét óra felé meg már mindenféle nagy számmal siet a közönség. — hintón, kocsin, gyalog — s az említett helyen fehér székfűs rendezők fogadják a megérkezőket; — „Micsoda ünnepség akar most itt lenni?” — kérdezték egymás közt.

E sorok olvasói tudják már az eddigiekből, vagy legalább sejtik, hogy a „Budapesti Református Ifjúsági Egyesület” rendezett ünnepélyes biblia-estélyt; — a mi rendkívüli érdeklődő közönség jelenlétében gyönyörűen sikerült. Ott volt a székesfővárosi közönség színe-java a hallgatóság közt s ott volt a magyar biblia-tudósok két legkiválóbbja az előadók közt! . . .

1. Felhangzott, harsonák kíséréte mellett, — Krausz Gusztáv székes-fővárosi énektanár vezetésével — a gimnáziumi és theológiai ifjúság soraiból válogatott 150 énekes hatalmas összhangján: „Erős vár a mi Istenünk . . .”

2. Buzgó érzésből fakadó kellemetes hangon imádkozott Haypál Benő budai ev. ref. lelkipásztor.

3. „A Biblia diadalutja a földön” cím alatt szabad előadást tartott Dr. Szabó Aladár budapesti ev. ref. theol.-akadémiai tanár. Felolvasásának érdekességét sok tekintetben emelte a vetített képek szerepe. Adott jelre becsavaródtak a villamos lángok, sötét lett s egy nagy fehér vásznon egymás után 40 ködfátyol-kép jelent meg s ábrázolta szemmel láthatólag a Biblia diadalutját.

Igen kedves volt az egyes képekhez fűzött rövid magyarázatok sora, különösen az, mikor az előadó Mária Dorottya főhercegnőről, mint magyar biblia-terjesztőről emlékezett meg s az arckép bemutatásakor felmutatta a főhercegnő saját kezű irását, melyben az aicsuthi szegényeket ajándékbibliák küldéséről értesítette. E levélre igaz vonatkoztatással el lehet mondani: „Piros a pecsétje, Finom a hajtása, Óh áldott, óh áldott A keze írása.

4. Takaró Géza ev. ref. theol.-akadémiai hallgató szavaltta el *Leqifjabb Szász* Károlytól „A könyvek versengése” című költeményt. A versengő könyvek közt, természetesen, a Bibliáé lett a győzelem dicsőssége.

5. „A Biblia és a magyar nemzet” cím alatt Balogh Ferencz debreceni ev. ref. theol.-akad. tanár

tartott kiváló beszédet. Mihelyt megjelent a szónok az emelvényen, tapsolt és éljenzett rögtön a közönség. A művészi beszédet pedig a magyar biblia küzdelmeiről s szenvedésiről, érdeklődő figyelemmel hallgatta mindvégig. Mikor meg befejezte a szónok a beszédet, hatalmas éljen riadalom támadt; majd közre fogtak a tisztas öreg tudóst s paroláztak vele igen-igen sokan; — (sőt a lelkes ifjuság még az utcán is kísérte sokáig!) . . .

Az estély befejezése után a közönség nem győzte emlegetni, hogy mily nemes és érdemes életben részesült.

Ez erkölcsi sikerhez járult az anyagi: — 1100 korona körül volt a befolyt jövedelem, mely a „Brit és Külföldi Biblia-Társulat,” a „Budapesti Református Ifjúsági Egyesület” s a „Magyar Biblia Terjesztés” ügyét szolgálja . . .

* * *

1904. március 6.

(„Kis Tükör Olvasók Evangyéliomi Egyesülete.”)

A „Polgári Kör” nagy terme — Karcagon — vasárnap délután 3 órakor, — templomi istenisztelet végeztével — azon hirtelenében megtelt közönséggel; — sokan be se fértek!

1. Megnyitó beszédet mondott *Czina* János gazdálkodó, ev. ref. egyháztanács-tag, az egyesület ügyvezető elnöke.

2. *Sántha* Károly sár-szentlőrinci ág. hitv. ev. lelkipásztortól „*Aldjuk az Ur kegyelmének Magasságos dolgait*” kezdetű alkalmi ének első versét énekelte, ismeretes dallamra, kiosztott szövegről, az egész közönség.

3. Kezdő imát mondott az egyesület jegyzője.

4. *Vargha* Gyuláné alkalmi költeményét, — a „kis velszi leány”-ról, illetve a „nagy” társulat keletkezéséről, — felolvasó-szavallással előadta *Mándoky* Kálmán.

5. „*Jones Mary*” címen alkalmi felolvasást tartott *Kádár* Imre városi számvevő, az egyesület választmányi tagja.

6. „*A kis Maris*” című alkalmi költeményt — *Nagy* Ferentől — felolvasó szavallással előadta *Koppermann* Róza.

7. „*Nem hagyjuk el a Bibliát!* . . .” kezdetű alkalmi éneket — a „Hozsánna”-ból — előadta az egyesületi énekkar.

8. „*Az én könyvem*” című költeményt szavallta — *Kádár* Imrétől — *Kusza* Róza.

9. „*A könyvek könyve*” című költeményt — *Kecskeméti* Ferentől — felolvasó-szavallással előadta *Dobray* János, ipartestületi jegyző, az egyesület könyvtárosa.

10. „*Elvesz az én népem* . . .” címen, *Hózsás* 4. rész 6. verse alapján, szabad előadást tartott *Nádasdy* József, az egyesület titkára.

11. „*Mi nagy népek boldogságban ünnepelnek, A kiket az Irás Lelke növesztett meg* . . .” kezdetű költeményt — *Kecskeméthy* Istvántól — szavallta *Bezdedi* Kis Sándor, az egyesület jegyzője.

12. Befejező imát mondott az egyesületi titkár.

13. „*Jöjjön el a Te országod* . . .” kezdetű dicséret-verset — az ev. ref. énekes-könyv 137. dicséretének 6. versét — kiosztott szövegről énekelte az egész közönség.

14. Záró beszédet mondott *Czina* János egyesületi elnök; — (különösebben kiterjeszkedett a „Magyar Biblia és Evangyéliomi Irat Terjesztő Társa-

ság” eszméjére, az ily című „*Alap*” keletkezésére, pártolására s általában a Bibliához és a bibliai alapon álló ev. ref. egyházhoz való ragaszkodás fontosságára.)

Végezetül pedig a teremből való kivonuláskor az ünnepély rendezősege, az énekkar s az egész közönség rázendítette: — „Isten áld meg a magyart! . . .”

Tetszés szerinti adakozásból a „*Magyar Biblia és Evangyéliomi Irat-Terjesztő Társaság*”-*Alap* céljaira befolyt 37 korona 70 fillér.

Az ünnepély nagy lelkesedést keltett mindekben, úgy a magyar és evangyéliomi irat terjesztés ügye, mint általában a magyar evangyéliomi mozgalmak iránt! . . .

* * *

1904. március 7.

(„*Bethánia-Egyet.*”)

Ez a mozgékonyaságáról ismeretes ifju egyesület — Budapesten — hétfőn este a hold-utcai ev. ref. iskola (scót-iskola) disztermében tartotta meg a biblia-ünnepélyt.

A terem egészen megtöltötte az érdeklődő közönség nagy sokasága. A társadalomnak minden rendű s rangu része képviselve volt itt!

Minden vendég ajándékot kapott, ha nem is egész bibliát, de egy-egy bibliai mondat csinos kiállításban. Gyöngéd női kezek irták le ügyesen!

Haypál Benő budai ev. ref. lelkipásztor szép biblia-magyarzatot tartott. Különböző énekkarok keresztyén dalokat adtak elő. Remekül játszott egy zenekar. Érdekes volt *Busai* Ilona és *Csekes* Juliska kedves párbeszéde — *Vargha* Gyulánétól — melynek az volt a főtárgya, hogy hova jobb menni a „zsúr”-ba-e vagy a „vasárnapi iskolá”-ba? *Busai* Ilona az előbbi vitatta, de később ellenfele *Csekes* Juliska meggyőzte az igazságról és ily módon kénytelen volt beismerni, — s örömmel tette ezt! — hogy legkedvesebb, leghasznosabb, legjobb, legüdvösebb az Isten dolgaiban foglalatzkodni! . . . *Vargha* Gyuláné „*A Biblia fontossága az életben*” címen gyönyörű beszédet tartott s hangsúlyozta, — kérve — követelve! — a házi isteniszteletek gyakorlását, — melynek központja a biblia-olvasás legyen! . . . Feszült figyelemmel hallgatta mindenki ennek a nagy tehetségű, magas képzettségű, sok oldalú műveltségű kedves uri nőnek tüzes lángolásu hatalmas előadását, melynek végén, mintegy befejezésül, elszavallta az előadó, saját költeményét a „kis velszi leány”-ról . . . Ének s ima fejezte be az ünnepélyt . . .

Az estély minden tekintetben igen jól sikerült. A befolyt jövedelmet az egyesület a saját kebelében megindított biblia-terjesztő munkálkodásra fordítja.

E három biblia-ünnepélyről szóló igaz tudósítás bizonyosága annak, hogy a magyar protestáns társadalomban lehet érdeklődést keltetni az evangyéliomi ügyek iránt; — csak legyen, a ki ez érdeklődést odaadással szervezze; — (és ébren tartsa, hogy ne legyen hanyatlás, visszaesés soha!) . . .

Oh bár minél előbb szervezkedhetnénk a „Magyar Biblia és Evangyéliomi Irat-Terjesztő Társaság” megalakítására! . . .

Valóban: — „*Csak a mi hitellenségünk, kishitűségünk vagy gyávaságunk lehet az akadály!* . . .”

Ev. Ref.

KÜLFÖLD.

Külföldi egyházi élet.

(A presbyterián egyház munkaköze a magyarok között)

E lap hasábjain már tudomást szerezhettek az olvasók azon körülményről, hogy a ref. egyházon kívül, melynek kötelékébe az Egyesült Allamok területén immár 18 magyar egyház tartozik, a presbyterián egyház is nagyobb arányú tevékenységet akar kifejteni honfitársaink között. Eddigél a presbyteriánusoknak két magyar egyházközsége van, melyeknek Dr. Kacziány Géza és Hamborsky Gyula áll élükön. Említést tettünk már azon civódásról is, mely a múlt évben a két felekezet között nagy arányokat öltött és szégyenletes testvérharcé fajult. Most ezen bennünket köze-ről érdeklő dolognál újabb fordulat állott be.

Az itteni ref. és presbyterián egyházak képviselői ugyanis ez év január havában New-Yorkban tartott értekezletükön megállapodtak abban, hogy a jövőben a ref. egyházon kívül a presbyterián egyház is nagyobb számú missiót szervez a magyarok között, azonban a kölesönös határok tiszteletben tartásával akként, hogy a hol a ref. egyháznak már missiója van, ott a másik felekezet nem szervez ellenegyházat és viszont.*

Ami e határozatot illeti, én meg vagyok győződve a felől, hogy a két testvéregyház illetékes kiküldöttei teljes jóhiszeműséggel és ritka jóindulattal jártak el irányunkban. Hiszen a presbyteriánus egyház is egyik ágazata a protestantizmusnak s noha itt-ott dogmatikai, egyházszervezeti differenciák vannak közöttük és közöttünk, és symbolikus könyveink is különbözök: mindenesetre jobb, ha a mi ideszakadt hiveink ezen gazdag és hatalmas egyház által szervezett missióhoz tartozzanak, mint sem egyház nélkül éljenek. Az is böles intézkedés mindenesetre, hogy a két felekezet határainak megjelölésével a jövőben nem fog előfordulni a két felekezet magyar lelkészei között olyan torzsalkodás, mint a minő a múlt évben is volt a magyar presbyteriánusok irigykedése és fondorkodása következtében.

De ezek mellett van mégis egy olyan oldala ezen megállapodásnak, melylyel az említett felekezetek kiküldöttei nem számoltak, mert valójában nem is számolhattak, az nevezetesen, hogy e megállapodás hogyan érinti a magyarországi ref. egyházat? Hiszen újabb időben már mindennapivá lett az érintkezés a hazai és itteni hittestvérek között; nincs olyan hajó, mely kívánlorkát ne hozna és magyarokat ne szállítna vissza. Az most már a kérdés, hogy a magyarországi egységes ref. egyháznak nem egy nagyszabású és végzetes szektáskodás fog-e a nyakába zudulni? Mert mit tesz az más szavakkal, hogy a presbyterián egyház segítse bennünket? Azt, hogy hiveink a presbyteriánus egyház kebelébe tartoznak. New-Yersey és Perth Amboy környékén ref. és presbyterián magyar missiók vannak. E vidék magyar lakossága arról szerez tudomást, hogy a hazai egységes ref. egyházhoz tartozók itt két külön templomba járnak, az egyiknek neve református, a másikkal presbyteriánus; az egyiknek liturgiája sem olyan, mint a másikkal, egyik egyháznak semmiféle szerves összeköttetése

* Hát a hol még egyiknek sincs ?

H. szerk.

nincs a másikkal. Ez itt Amerikában még türehető, mert itt hozzá vagyunk szokva a külön felekezetekre oszláshoz. De ki áll jót a felől, hogy ha a presbyteri egyházak hivei Magyarországra visszamennek, szakítanak egyházukkal és visszatérnek ismét a ref. egyház kebelébe? Nem lehet-e jogosan félni a könnyen bekövetkező szektáskodástól? Ezen fontos dolgot újra az amerikai ötös bizottság beceses figyelmébe ajánlom.

Chicago, Ill. 8506. Superior Avenue.

Nánássy Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Gr. Degenfeld József újabb levele Amerikából. Ma egy heti számunkban közöltük volt a levelet, melyet egyházkerületünk Amerikában időző buzgó és fáradhatatlan főgondnoka Gróf Degenfeld József ur főtiszteletű püspök urunkhoz intézett. Pár nappal ezelőtt még egy újabb s kedvesen vett levelével lapunk felelős szerkesztőjét szerencsétette. Mint-hogy ez a levél több rendbeli dologra vet fényt s különben is tudjuk, hogy ő méltósága missiója iránt szintugy, mint érdemes személye iránt most országszerte általános az érdeklődés, kedves kötelességet vélünk teljesíteni, midőn ezt a levelet is közrebocsátjuk: „Nagyfőtiszteletű ur! Igéremhez képe, miután már eddig bizonyos tájékozást szereztem az itteni viszonyokról, némi kis értesítéssel szolgállok. Van itt Amerikában ez idő szerint 21 magyar ev. ref. egyház, ezek közül a „reformed church“ kötelékébe tartozik 17, és pedig New-York, Sout-Norwolh, Bridgeport, Passaic, Woodbridge, Trenton, Johnstown, Phönixville, Pittsburg, Mount-Carmel, Pacahantas, Chicago, Cleweland, South-Lorain, East-Tabita, Dillervale, Homestead; a presbyteriánus kötelékbe tartozik 4, és pedig Penthestinburg, Pechville, Youngstown, Buffaló. Az én munkám az eddigi tájékozódásom szerint nem lesz eredménytelen, mert az itteniek, első sorban a papok, nagyon ragaszkodni látszanak, mint itt magokat kifejezik, az „ó házához.“ Különben itt egyházi körökben ugy látom, csakis a papok számítanak valamit. Az egyházak presbyteriumai ugy szólván kizárólag munkás emberekből állanak. Intelligens ember nem igen van köztük. Ezek iránt nagy itt a bizalmatlanság, mert bizony azok nagy részének otthon „multja van.“ Eddig három egyházban voltam kint, melyek itt New-York közelében vannak; még van itt vagy kettő, ezekkel ugy végzek, hogy estenként ide New-Yorkba visszatérek. Holnapután hétfőn már olyan körutra indulok, hogy már ide csak a körut után ke-

* Ne fessük az ördögöt a falra. Egyelőre ilyen újabb szektáskodástól nem lehet tartanunk.

H. szerk.

rülök vissza s előre látható, hogy április közepe táján én hazafelé indulhatok, úgy, hogy még ápril hó utolsó napjaiban otthon lehetek. Itteni utazásomnak legnyugotibb pontja Chicago lesz Illinois államban a Michigan tó partján; legdélőbb pontja pedig Pacahontas Virginia állam legdélőbb részén. Az otthoniakat üdvözölve maradtam Degenfeld József.

— **Hegyi Mihályné urnő levele a döghei lelkészhez.** „Szilágyosmlyó 1904. március 24. E hó 2-án hozzám intézett és ide továbbított becses levelét s a hozzá csatolt gyűjtő ivet vettem, — mindenkor s mindenhol készséggel s igaz keresztyéni kötelesség érzetével lelki örömmel óhajtok, — habár szerény mértékben, — (mert fájdalom, sok fele van baj, hiány, szükség!) részt venni, eleget tenni szent egyházunk támogatásában, különösen templomaink felépítése, — kijavítása — illő rendben tartását illetőleg. Megrendítő az elemek romboló hatása, mely a döghei egyházat érte; vajha hitsorsosaink, az emberek, intő jelképpen tekintenek az ily csapásokat, hogy több buzgósággal, áldozatkészéggel, jóakarattal támogathatják a szent és Jézus evangéliumán fölépült egyházunk szükségét, építvén az Urnak fölszentelt házakat, melyekben hirdessék az Urnak igéjét nemes lelkű s képzett lelkészek. Soha jobban, mint most nem volt szükség a védelemre; más felekezetek ellenünk fordult aknamunkájának romboló hatása ellen összetartani, egymást támogatni, segíteni, szeretni: ez legyen jelszavunk! . . . Fájdalom én annyifelé, úgy egyházi, mint társadalmilag is igénybe vagyok véve; bárha e téren munkálkodhatni legnagyobb örömöm, egyedüli dicsőségem, szent kötelességemnek tartom, de egy-egy helyt csak igen csekély adományt nyújthatok; az ide rekesztett ivre bejegyzett 50 koronát a mai postával utalvány mellett küldöm; idős koromnál s már igen kevés ismerősök és visszavonult életmódom miatt adományok gyűjtésére képtelen vagyok; fiatal koromban bizony gyakran nagy sikerrel tettem, de hálát adok Istenemnek ezen elmúlt hasznos s legnagyobb lelki örömeiket nyújtott napokért! Vajha végelszámolásomon rendben találna a nagy és igazságos egy örök Isten, kinek szent akarata s jósága legyen áldott földön és mennyekben!! Szíves üdvözléssel s tisztelettel hive az Urban: özv. Hegyi Mihályné.

— **A debreceni egyetem és az amerikai magyarok.** A következő sorokat vettük: „Nagy-tiszteletű ur! Szíveskedjék nekem a debreceni református egyetem javára szóló gyűjtőivet, vagy a gyűjtésre felhatalmazó iratot küldeni. Nemcsak azért, mert a debreceni főiskola terméből léptem ki az életbe, hanem azért is, mert magyar és református lelkész vagyok, életem legkedvesebb kötelességei egyikének ismerem, hogy szívem teljes melegeivel hozzájáruljak én is e fenséges nagy mű mielőbbi megvalósításához. Kérem ha lehet, azonnal elküldeni, mert a tavasz vége felé 2—3 havi tartózkodásra rég nem látott kedves hazánkba szándékozom ellátogatni. Maradtam tisztelettel Kuthy Zoltán new-yorki ev. ref. lelkész.”

Ehez a levélhez nem kell kommentár! Megható bizonyága ez annak a gyermeki hálanak és ragaszkodásnak, melylyel a mi ifjaink ehhez az ős kollégiumhoz oda vannak csatolva. De egyszersmind bizonyág arra is, hogy a debreceni egyetem eszméje mekkora érdeklődést keltett még a tengereken túl is! Vajha idehaza is minél nagyobb lenne a lelkesedésünk s tölünk telhető minden becsületes eszközzel állandóan szitogatnánk azokat a lángokat, melyekből a nagy eszme testbe öltözve Phönixként fog nemsokára kilépni!

— **Az országos ref. tanáregyesület igazgatósága** márc. hó 27-én népes gyűlést tartott Debrecenben. Először is kiadta bírálatra azt az egy pályaművet, mely az egyesület pályázatára (Magyar történelmi tankönyv a gymn. VIII. o. számára) beérkezett. Bírálókul fölkérte Géresi Kálmán, H. Kiss Kálmán, Fazekas Sándor, Kulesár Endre és Csontos József tagokat. Azután a közgyűlés határidejét véglegesen május hó 24. és 25. napjaira tűzte ki az igazgatóság. A közgyűlést az egyesület — tudvalevőleg — Pápán tartja az ottani Kollégium szíves meghívása folytán. A közgyűlés programját is összeállította az igazgatóság. Felolvasást tartanak: Kis Ernő (egy dunántuli vidék ref. népének ismeretése), Zoványi Jenő (Az 1848. XX. t. cikk és a prot. iskolák), Fogarasi Albert (A gymn. és az élet). A közgyűlést pompásan előkészített balatoni kirándulás követi. Végül egy, a bécsi béke 300-dos évfordulóját megünnepeletetni célzó indítványval foglalkozott az igazgatóság.

— **Kérelem a nagy-tiszteletű lelkész urakhoz** Mindazokat a nagy-tiszteletű lelkész urakat, kikhez nagy csapással súlytott egyházam a döghei (szabolcs m.) ev. ref. egyháznak templomépítési célra kibocsátott esdő szózata el jutott, de mindeztideig szeretett egyházok adományát nem küldték el, sem az üres gyűjtőiveket: kérve-kérem kegyeskedjenek egyházi gyűlésekben pár fillért — e szent célra — megszavaztatni, avagy e nagy ünnepen Husvét másodnapján a perselyt e célra tétessék ki s ajánlják a kegyes hivek segélyezésébe építkező egyházamat. Ha azonban kérelmem teljesítése terhőkre lenne a nagy-tiszteletű uraknak, úgy bizalommal kérem, méltóztassanak visszaküldeni gyűjtőivünket, hogy az elszámolással rendbe jöhessünk. Boldog ünneplést óhajtvá maradtam Döghében, 1904. márc. hó 26. kész szolgálók Osváth Pál, ref. lelkész.

— **Uj orgonák.** Patóháza (Szatmár m.) és Csetény (Veszprém m.) községek ev. ref. templomuk részére új orgonát rendeltek Ország Sándor rákospalotai hírneves orgona gyáros cégnél. A művek a nyár folyamán fognak felállíttatni és a használatnak átadatni.

Tartalomjegyzék: „Az Ur feltámadott.” Dombi Lajos. — Az ember ereje és az Isten erőtlensége. Nagy István. — Tárcsa: A régi debreceni polgárság áldozatkészége. Zoltai Lajos. — Az egységes liturgiáról. F. Varga Lajos. — A debreceni református kollégium adattára. Balogh Ferencz. — Észrevételek a próba-énekeskönyvre. Ifj. Győre Dániel. — Közéletünk: Három ünnepély. Ev. Ref. — Külföld: Külföldi egyházi élet. Nánássy Lajos. — Különfélék.

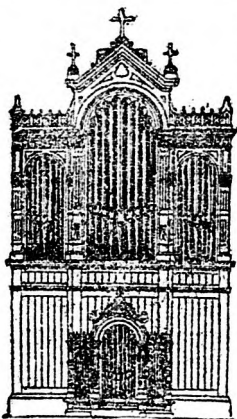
Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Országh Sándor

orgonagyáros

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi kiállításon „nagy diszoklevéllel“ és Ferencz József lovag-„renddel“ kitüntetve, azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tömör hangú, legjobb és legújabb rendszerű orgonákat. Elvállal javításokat és átalakításokat. Kisebbség orgonák készletben vannak. Szolid munka és jutányos árak. Az orgonák jóságát mi sem bizonyítja inkább mint az, hogy a

gyár alapítása óta 400-nál több új orgona lett megrendelve és készítve.

Árjegyzék és részletes tervezet kívánatra díjmentesen küldetik.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület főbizományosai

László Albert és Társa

(HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.)

protestáns egyházirodalmi kiadóhivatalában Debrecenben

Éppen most jelent meg:

Szolnoky Gerzson. Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságok templomi használatra. Ára füzve 4 kor. kötve 6 kor.

Megjelentek továbbá:

Van-Oosterzee-Antal-féle

Heidelbergi Káté

52 egyházi beszédben. Ára diszes vászon kötésben 12 korona. **Szügyi József** Négyszólamú magyar ev. ref. chorál könyv orgonára és négyszólamú vegyes énekkarra alkalmazva. Ára füzve 8 kor., vászonkötésben 10 korona.

Szügyi József 225 Orgona előjáték templomi és iskolai használatra. Ára füzve 6 kor., vászon kötésben 8 korona.

Juhász S. Protestáns asszonyok. Füzve 4 kor. Fényes selyembrokát diszkötésben 12 korona. Protestáns hölgyeknek ajándékkül kiválóan alkalmas.

Sz. Kiss Károly Bibliai képek. Rövid és népszerű bibliai magyarázatok. 4 kötet, füzve 20 kor., vászonkötésben 28 kor. (A IV kötet sajtó alatt van.)

Kiss Ádám Egyházi beszédek. I. 4 korona. (Sajtó alatt.)

Ferenczy Gyula dr. A civilizáció bölcsője. Füzve 4 kor. Kötve 6 kor.

Vásárhelyi Zsigm. A mi hitünk és prédikálásunk. Füzve 4 kor. Kötve 6 kor.

„ „ Bibliai képek. 4 k. 40 fill. Kötve 6 k. 40 fill.

Ezen valamint más művek is megrendelhetők

☛ csekély havi részletfizetésre ☛

a „Kazinczy“ Könyvkereskedő Részvénytársaságnál Debrecenben.

☛ Theológiai és tanszerárjegyzék ingyen és bérmentve küldetik meg ☛

A szatmári kiállításon,

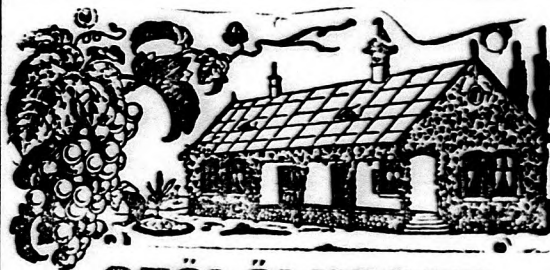
(1903) jury tag, arany-éremmel és diszoklevéllel kitüntetve. Jobb és megbízhatóbb magvakat senki sem ad, mint

Fábián Béla

magkereskedése

Budapest, IX., Üllői-ut 73. sz.

Nagy képes árjegyzéket ingyen és bérmentve küld.

SZŐLŐLUGAST

ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld és homoktalajon.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetű) mert nagyobb része ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem érik el eredményt eddig. Hol lugasnak a alkalmas fajokat ültettek, azok bőven ellátják házuakat az egész szőlőéridején a legkínóbb muskátály és más édes szőlőkkel.

A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkívül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legreमेkebb díszé, anélkül, hogy legkevesebb helyet is elfoglalna az egyébre használható részekből. Ez a legháladátsabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatú katalógus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki ezimét egy levelezőlapon tudatja.

Czím:

Érmelléki első szőlőültvénytelep Nagy-Kagya, u. p. Székelyhid,

ORGONA!!

Nagyváradon, fő-utca 51/15.

UJ ORGONÁKAT

készíték a legújabb pneumatikus csőrendszer szerint, golos-ladával. Biztos működésért még a legnedvesebb templomban is kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyedségű játszás-móddal birnak és mindamellett az egyes sipok a leggyorsabb játszás mellett is precizen azonnal megszólalnak. — Elvállalok továbbá

régi orgonákat átalakítás, javítása és hangolása a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona-készítő.

Telefon 323 sz.

**RENDES
ÁRAK!!!****FINOM****MUNKA!****HRABÉCZY ANTAL****RUHAFESTŐ, VEYÉSZETI TISZTÍTÓ S FEHÉRNEMŰ GŐZ-MOSÓ
— ES VASALÓ INTÉZETE —
DEBRECZEN, Széchenyi-utca 42-ik szám.**

Telefon 323 sz.

**MEGBIZÁSOK
24 ÓRA ALATT
IS TELJESIT-
HETŐK.**

Van szerencsém az **uri közönség** szives tudomására hozni, hogy a kor kívánalmainak megfelelő **modern berendezéssel**

fehérnemű gőz-mosó és vasaló intézetet

nyitottam, mely vállalatom hivatva van a legkényesebb igényeket is kielégíteni.

Igen fontosnak tartom a megemlítésre, hogy gőzmosódamban a **fehérneműt rontó minden művelet, mint chlórózás, kefével mosás stb. teljesen ki van zárva.**

Szives támogatást kérve, megjegyzem, hogy helybeli t. megbízóim részére a **fehérneműek elhozása és hazaszállítása végett gyűjtőkocsim díjlanul áll rendelkezésre.**

Teljes tisztelettel

Hrabéczy Antal.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitűnő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitűnő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhakkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulaszták el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a **Neumann M.** céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy **Neumann M.** áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruai versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitűnő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA TOTTT: 1845-BEN.